

O‘ZBEK VA INGLIZ MAQOLLARIDA “VATAN” KONSEPTINING IFODALANISHI

Fayziyeva Adiba Xusnutdinovna

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

"G‘arb tillari" kafedrası o‘qituvchisi

adibafayziyeva@gmail.com

***Annotatsiya:** Maqola ingliz va o‘zbek tillaridagi maqollarda qarindosh urug‘chilik bilan bog‘liq birliklarning “Vatan konseptini ifodalanishidagi o‘rni”ni o‘rganish va o‘zbek, ingliz tillaridagi Vatan mavzusiga bag‘ishlangan maqollarni qiyosiy – tipologik tahlilga qilishga bag‘ishlangan.*

***Kalit so‘zlar:** Vatan, maqol va matallar, iboralar, qarindosh-urug bildiruvchi birliklar, tipologik tahlil.*

***Abstract:** The article is kinship in proverbs in English and Uzbek languages "Role in the expression of the concept of the Motherland" of units related to dedicated to learning and the theme of the Motherland in Uzbek and English languages devoted to the comparative-typological analysis of proverbs.*

***Keywords:** Motherland, proverbs and sayings, phrases, relatives - units denoting seed, typological analysis.*

KIRISH.

Til dunyo xalqlarining o‘zaro munosabatlarida yetakchi vositadir. Til – millatchilik va xalq madaniyati ko‘zgusi, xalq xazinası. Har qanday xalq tilining milliy-madaniy semantikasi o‘zi yashayotgan joyning tabiati, iqtisodiy ahvoli, san‘ati, adabiyoti, og‘zaki ijodi, ilm-fan, tarixi, an‘ana va urf-odatlarini asrab-avaylash, kelajak avlodlarga yetkazishdan iboratdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA.

Maqollar doimo bir xalqning yillar davomida shakllanib kelgan va shakllanib kelaётgan urf odatlari, o‘sha xalqning mintaliteti, o‘ziga xos xususiyatlarini o‘zida aks ettiradi. Maqol – xalq og‘zaki ijodi janri; qisqa va lo‘nda, obrazli, grammatik va mantiqiy tugal ma’noli hikmatli ibora, chuqur mazmunli gapdir. Muayyan ritmik shaklga ega. Maqollarda avlod ajdodlarning hayotiy tajribalari, jamiyatga munosabati, tarixi, ruhiyholati, etik va estetik tuyg‘ulari, ijobiy fazilatlarini mujassamlashgan. Asrlar mobaynida xalq orasida sayqallanib, ixcham va sodda poetik shaklga kelgan. Agar birgina shu maqol mavzusida, unda ta’kidlangan g‘oyani ifodalovchi epik, lirik va dramatik asarlar yaratilmokchi bo‘lsa, o‘nlab roman, yuzlab hikoya, yuzlab she’r èki doston, ko‘llab dramalar yozish mumkin. Shunda ham mavzu va g‘oya maqoldagidek aniq, lo‘nda va yorqin ifodalanmaydi». Bu fikr ixcham shakl, keng mazmun uchun bildirilgan eng aniq xulosadir.

MUHOKAMA.

Maqolada qarindoshlik rishtalarining ifodalanishidagi rolini o‘rganishga bag‘ishlangan vatan tushunchasi ingliz va o‘zbek maqolalarida va qiyosiy tipologik tahlil vatan mavzusidagi o‘zbek va ingliz tillarida maqolalar. Har bir xalqning o‘ziga xos odatlari bor qiymatlar. Bu qadriyatlar yillar davomida avloddan-avlodga o‘tib kelmoqda. Bunday qiymatlar har bir xalq maqol va matallarida aks etadi. Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi o‘rganishdir “Vatan tushunchasini ifodalashda qarindoshlik birliklarining o‘rni” o‘zbek tilidagi va ingliz tili va vatan mavzusidagi maqolalarni qiyosiy-tipologik tahlil qilish o‘zbek va ingliz. Maqollarda hamisha xalqning shakllangan va shakllanayotgan an’analari o‘z ifodasini topadi yillar davomida o‘sha xalqning mentaliteti, o‘ziga xos xususiyatlari. Maqollarda ajdodlar hayotiy tajribalari, ularning jamiyatga, tarixga munosabati, kayfiyati, axloqiy va estetik tuyg‘ular, ijobiy fazilatlar. Asrlar davomida u sayqallangan odamlar va ixcham va sodda she’riy shakl oldi. Prof.B.Sarimsoqov maqolalarining keng mazmuni , uning “Asoslar va san’at mezonlari” kitobida, deydi: "Bir maqolada xalqning ko‘p asrlik shirin so‘z tajribasi haqida qisqacha ma’lumot mavjud. insonparvarlik, mehribonlik,

mehmondoʻstlik. Mavzuda epik, lirik va dramatik asarlar yaratmoqchi boʻlsangiz unda taʼkidlangan fikrni ifodalovchi ushbu maqoldan oʻnlab, yuzlab romanlar yozish mumkin. Hikoyalar, yuzlab sheʼrlar yoki dostonlar, dramalar. Shunda ham mavzu va gʻoya unchalik aniq emas, maqoladagi kabi ixcham va jonli”. Bu fikr a uchun bildirilgan eng aniq xulosadir ixcham shakl, keng mazmun. Oʻzbek xalq maqollarida ham oʻzbeklarning qarashlari, milliy anʼanalari oʻz ifodasini topgan. Uchun oʻzbek xalqi, vatan azaldan tabarruk maskan boʻlib kelgan. Shu sababli, u bilan solishtiriladi buyuk ona. Zero, vatan har bir fuqaroning mehribon, himoyasi va qodir boʻlgan maskanidir har qanday vaziyatda gʻamxoʻrlik qilish, unga doimo boshpana berish. Shuning uchun ham jonini berishga tayyor inson farzandi uchun ona va vatan tushunchalarini qiyoslaydi. Chunonchi, vatan – oltin beshigi, Vatan degan maqoldan koʻramiz inson uchun eng tinch va osoyishta joy. “Xalqimizni bejiz deb atamagan kindik qonim toʻkilgan joy”. Bu maqolda vatanni onaga qiyoslaydi, oltin beshik iborasi esa eng tinch va osoyishta omonat degan maʼnoni anglatadi. Mana biz mumkin ramziy taqqoslashga qarang. Yangi tugʻilgan chaqaloq uchun onasi tebratgan beshik goʻyo dunyodagi eng tashvishli, tinch (oltin) joy, shuningdek, inson uchun eng tinch joy Shubhasiz, bu uning vatani. Yuqoridagi maqol mazmunidan anglashimiz mumkinki, bir hovuch tuprogʻi vatan ona sutidek aziz va muqaddasdir. Inson uchun ona suti kerak boʻlganidek tugʻilgandan keyin oʻsib-ulgʻayishi, shuning uchun insonning yashashi, rivojlanishi va kamolotga erishishi uchun Vatan, ona tuproq suv va havodek zarur. Ushbu maqolada ham "ona zamin" soʻzi ishlatilgan vatanga havola.

Ushbu savolga javob topish uchun biz oʻzbek va ingliz tillaridagi Vatan mavzusidagi maqollar va undagi qiyoslashlarni qiyosiy tipologik oʻrganib chiqamiz. Ingliz tilidagi maqollarda ham shu maʼnoni anglatuvchi maqollar mavjud. Masalan:

Any thing for aquiet life. (*Tinch hayot evaziga istagan narsangizni beraman*)

Build one’s house upon a rock. (*Uyni qoyaga qurmoq.*)

Ingliz tilidagi maqollarda vatan oʻzbek va rus tillaridagi kabi “ona”ga qiyoslanishi deyarli kuzatilmaydi. Shunday boʻlsada maqollarning mazmun jihatdan oʻxshashligini

e'tirof etsak arzidi. Xususan, inson va Vatan o'rtasidagi munosabat, o'zaro bog'liqlikni o'zbek va ingliz tillaridagi quyidagi maqollarda ko'rishimiz mumkin:

Bulbul chamanni sevar, Odam — Vatanni.

It is the men who make a city.

(Shahar odamlar bilan shahardir.)

Mashxur o'zbek xalq maqollaridan bo'lgan "Bulbul chamanni sevar, Odam — Vatanni" maqolining birinchi qismida bulbul chamanni ya'ni bog'ni o'ziga maskan tutgani va bulbul chamanga oshufta ekanligi ba'en etilsa, maqolning ikkinchi qismida inson uchun eng aziz va sevimli maskan Vatan ekanligi, Vatanisiz inson yashay olmasligi ifodalanmoqda.

"It is the men who make a city"

(Shahar odamlar bilan shahardir).

Ushbu ingliz xalq maqolida ham inson Vatanisiz, Vatan insonsiz bo'lmasligi, bu ikki narsa bir biriga o'zaro bog'liqligi aks etgan. Shuningdek, "O'z uyim — o'lan to'shagim" xalq maqolining mazmuniga yaqin ingliz tilida ikkita maqol uchratishimiz mumkin:

Every bird likes its own nest.

(Har qush o'z uyasidir.)

Under one's vine and fig-tree.

(O'zining uzum toki va anjiri ostida.)

Maqollarning mazmuni o'xshashligini tan olish kerak. Bu hikmatlardan ma'lumki, mamlakat (davlat) hukmdor bilan bir xil bo'lishi, ya'ni uni odil podshoh boshqarsa, obod bo'lishi, zolim hukmron bo'lsa, tanazzulga uchrashi muqarrar.

XULOSA

Xulosa o'rniga shuni aytish mumkinki, har bir xalq va uning xalq og'zaki ijodi, ya'ni o'sha tilning maqol va matallari yillar davomida shakllanib, ularda xalq hikmati aks etadi. Ushbu tadqiqotda biz ingliz va o'zbek tillaridagi maqolalarni qiyosiy-tipologik tahlil qildik. Tahlil natijasida ingliz va o'zbek xalq maqollarining o'xshash va farqli tomonlarini ko'rib chiqdik. Ingliz va o'zbek maqollari o'rtasidagi o'xshashlik

shundan iboratki, ularning vatani va tinchligi eng avvalo fuqarolariga bog‘liqligi, mamlakatni (davlatni) adolatli hukmdor boshqarishi, uni adolatli podshoh boshqarishini anglatadi.

O‘zbek xalq maqollarida “Vatan tushunchasini ifodalashdagi o‘rni”da qarindosh-urug‘likka oid birliklarning qo‘llanishini ko‘ramiz. Xususan, o‘zbek xalq maqollarida Vatanni “ona”ga qiyoslash yetakchi o‘rinni egallaydi.

Ingliz xalq maqollarida esa qarindoshlikka oid birliklardan foydalanish deyarli uchramaydi.

Yuqoridagi misollardan shuni aytishimiz mumkinki, ingliz va o‘zbek tilidagi artikllarning umumiy va farqli tomonlari bor. Shunga qaramay, har ikki tildagi maqollarda Vatanga muhabbat va sadoqat o‘z ifodasini topgan.

Adabiyotlar:

[1] Karamatova M., Karamatov X.S. Hikmatlar, maqollar, maqollar. Toshkent – “Mehnat” 2000. – B.78 .

[2] Qo‘shaqov M. So‘z maqol – Toshkent, 1963 y.

[3] Sodiqov Q. Turkiy yozma yodgorliklar tili: adabiy tilning paydo bo‘lishi va tiklanishi. - Toshkent.2006. – 78-bet

[4] Sodiqov Q. Markaziy Osiyodagi etnolingvistik jarayonlar.-Toshkent: “Akadem nashr”, 2018.-

[5] T.Mirzaev, A.Musoqulov, B.Sarimsoqov. O‘zbek xalqi maqollar. Tuzuvchilar: -Toshkent: Sharq 2005.-B.3.